

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مدرسه ما تقدیم می کند

راهنمای عمل
برنامه ویژه مدرسه
(بوم)

مدرسه ما تقدیم می‌کند؛ راهنمای عمل برنامه ویژه مدرسه (بوم) - ۱۱۰۳۵۰
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
دفتر تألیف کتاب‌های درسی عمومی و متوسطه نظری
آمنه احمدی، محمود امانی طهرانی، کورش امیری‌نیا، فاطمه رضانی، یدالله رهبری نژاد،
علی زرافشان و زهرا نیک‌نام (اعضای شورای برنامه‌ریزی)
آمنه احمدی، محمود امانی طهرانی، سعیده باقری و زهرا نیک‌نام (اعضای گروه تألیف) -
محمد دانشگر (ویراستار)
اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی
احمدرضا امینی (مدیر امور فنی و چاپ) - جواد صفری (مدیر هنری و طراح جلد) -
الهه یعقوبی‌نیا (صفحه‌آرا) - ابوالفضل بهرامی (عکاس) - مریم دهقان‌زاده (رسام) -
مرضیه اخلاقی، زهره برهانی، نوشین معصوم‌دوست، رعنا فرج‌زاده دروئی، زینت بهشتی
شیرازی و حمید ثابت کلاچاهی (امور آماده‌سازی)
تهران: خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهیدموسوی)
تلفن: ۹-۸۸۸۳۱۱۶۱، دورنگار: ۰۹۲۶۶۰۸۸۳، کد پستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹
وب‌گاه: www.chap.sch.ir و www.irtextbook.ir
شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران: تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱
(داروپخش) تلفن: ۵-۴۴۹۸۵۱۶۱، دورنگار: ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی: ۱۳۹-۳۷۵۱۵
شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»
چاپ اول ۱۳۹۷

نام کتاب:

پدیدآورنده:

مدیریت برنامه‌ریزی درسی و تألیف:

شناسه افزوده برنامه‌ریزی و تألیف:

مدیریت آماده‌سازی هنری:

شناسه افزوده آماده‌سازی:

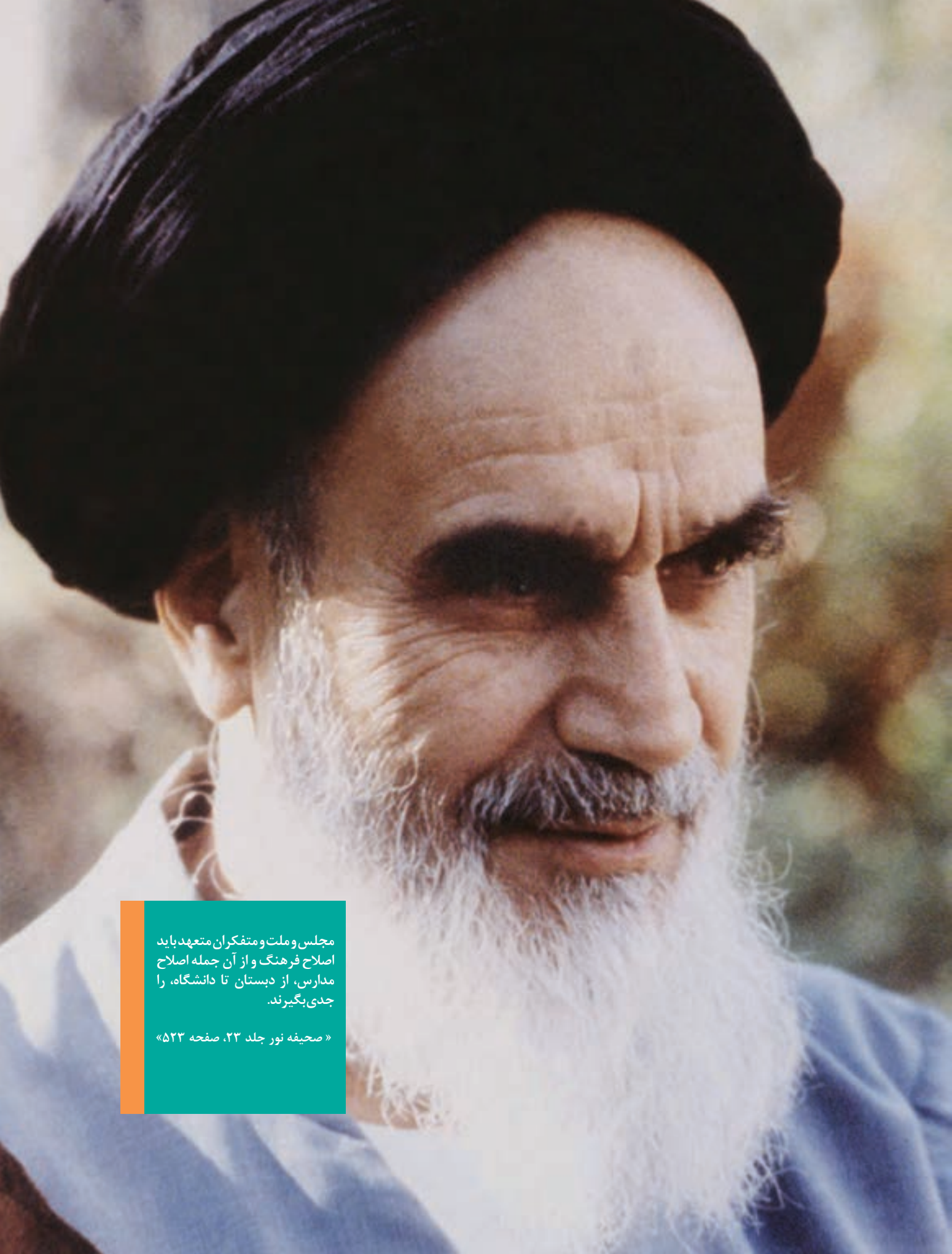
نشانی سازمان:

ناشر:

چاپخانه:

سال انتشار و نوبت چاپ:

کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب متعلق به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش است و هرگونه استفاده از کتاب و اجزای آن به صورت چاپی و الکترونیکی و ارائه در پایگاه‌های مجازی، نمایش، اقتباس، تلخیص، تبدیل، ترجمه، عکس برداری، نقاشی، تهیه فیلم و تکنیر به هر شکل و نوع بدون کسب مجوز از این سازمان ممنوع است و متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

مجلس و ملت و متفکران متعهد باید
اصلاح فرهنگ و از آن جمله اصلاح
مدارس، از دبستان تا دانشگاه، را
جدی بگیرند.

« صحیفه نور جلد ۲۳، صفحه ۵۲۳ »

قابل توجه همکاران محترم

به دلیل اهمیت خاص موضوع، خواهشمند است قبل از مطالعه کتاب، پیوست شماره ۱ را ملاحظه کنید.

فصل اول: ضرورت و چشم انداز برنامه ریزی درسی سطح مدرسه ۱

- ۱- ضرورت برنامه ریزی درسی سطح مدرسه ۲
- ۲- معرفی اجمالی برنامه ریزی درسی سطح مدرسه و خاستگاه های آن ۳
- ۳- چشم انداز کلی برنامه درسی سطح مدرسه ۶
- ۴- چند سؤال رایج و پرتکرار مدارس درباره برنامه ویژه مدرسه و پاسخ های آنها ۱۱

فصل دوم: مباحث نظری و مفاهیم مرتبط با برنامه ریزی درسی سطح مدرسه ۱۴

- ۱- تعریف برنامه درسی ۱۷
- ۲- دیدگاه های مختلف برنامه درسی ۱۸
- ۳- عناصر برنامه درسی ۱۹
- ۴- بازنمایی های برنامه درسی ۲۲
- ۵- برنامه ریزی درسی ۲۴
- تمرکز و عدم تمرکز در برنامه ریزی درسی ۲۶
- میزان انعطاف و انواع فعالیت های مربوط به برنامه ریزی درسی ۳۲
- افراد و گروه های تأثیرگذار بر تصمیم گیری های برنامه درسی ۳۶
- ۶- گسترش برنامه درسی سطح مدرسه ۴۲
- ۷- چالش های پیش روی برنامه ریزی درسی سطح مدرسه ۴۲
- ۸- کیفیت برنامه های درسی سطح مدرسه و ارتقای آن ۴۶

فصل سوم: فرایند طراحی و تدوین برنامه درسی سطح مدرسه ۴۹

- ۱- پیشینه مشارکت معلمان در برنامه ریزی درسی ۵۰
- ۲- اجتماعات یادگیرنده و توسعه حرفه ای معلمان ۵۱
- ۳- چرا نقش مدیران در توسعه مدارس اهمیت دارد؟ ۵۲
- ۴- رهبر آموزشی چگونه می اندیشد و چه می کند؟ ۵۳
- ۵- مشارکت سازمان یافته معلمان ۵۶
- ۶- فرایند برنامه ریزی درسی سطح مدرسه ۵۸
- آماده سازی فضای عاطفی- روانی ۶۰
- برگزاری سمینارهای آموزشی ۶۱
- ورود به عرصه عمل ۶۴
- ۷- نقشه برنامه درسی سطح مدرسه ۶۵
- شناسایی نیازها ۶۵
- مطالعه دقیق متن کتاب درسی ۶۵
- استخراج مفاهیم، مهارت ها و فرایندهای اساسی ۶۵
- استخراج سایر اطلاعات از متن کتاب درسی ۶۵

- ۶۶..... ترسیم نقشه برنامه درسی
- ۶۶..... ترسیم نقشه ذهنی
- ۶۶..... ۸- انواع نقشه‌های برنامه درسی
- ۶۷..... ۹- عناصر نقشه برنامه درسی
- ۶۷..... اهداف
- ۶۷..... محتوا
- ۶۷..... فرصت‌های یادگیری
- ۶۸..... زمان
- ۶۹..... ۱۰- فرایند تدوین نقشه برنامه درسی
- ۷۰..... جمع‌آوری داده‌ها
- ۷۱..... اولین مطالعه سراسری
- ۷۳..... مقایسه در گروه بزرگ
- ۷۵..... برنامه‌ریزی اجرایی
- ۷۵..... ۱۱- مرحله تدوین نقشه برنامه درسی
- ۷۷..... ۱۲- در نقشه‌ها چه چیزهایی نشان داده می‌شود؟
- ۸۳..... ۱۳- نقشه‌ها چگونه تهیه می‌شوند؟
- ۸۵..... مراحل تدوین نقشه برنامه درسی سطح مدرسه با تمرکز بر برنامه درسی تجویزی
- ۸۵..... الف) کار در گروه کوچک
- ۸۷..... ب) کار در گروه بزرگ
- ۹۱..... تهیه نقشه برنامه درسی با تمرکز بر برنامه درسی غیر تجویزی
- ۹۲..... ۱۴- مرحله اجرای نقشه برنامه درسی سطح مدرسه
- ۹۲..... برنامه درسی سطح مدرسه
- ۹۲..... برنامه درسی در سطح پایه/ دوره
- ۹۳..... واحد یادگیری
- ۹۳..... برنامه روزانه
- ۹۴..... ۱۵- انواع طرح‌های اجرایی
- ۹۶..... پروژه
- ۱۰۱..... وقایع / رویدادهای جاری
- ۱۰۵..... به‌کارگیری رویکرد مضمونی
- ۱۰۵..... بازدیدهای میدانی
- ۱۱۰..... سمینار علمی
- ۱۱۲..... ۱۶- اجرای برنامه در قالب طراحی واحد یادگیری
- ۱۱۳..... طراحی واحد یادگیری
- ۱۱۴..... ساختار و فرایند طراحی واحد یادگیری
- ۱۱۴..... منطق واحد یادگیری
- ۱۱۵..... اهداف واحد یادگیری
- ۱۱۵..... محتوای واحد یادگیری
- ۱۱۶..... منابع واحد یادگیری

□ طراحی فرصت‌های یادگیری ۱۱۷

فصل چهارم: نمونه برنامه‌های ویژه مدرسه ۱۲۲

سه نوع نقشه برنامه درسی ۱۲۴

□ نمونه شماره یک: کاهش مصرف کالاها و لوازم رایانه‌ای و ملاحظات زیست‌محیطی ۱۲۸

□ نمونه شماره دو: باورها و ارزش‌های ما به عنوان کنشگران اجتماعی ۱۳۴

□ نمونه شماره سه: مهارت‌های ارتباطی و برقراری تعاملات سازنده ۱۴۲

□ نمونه شماره چهار: جشنواره رنگین کمان فرهنگ‌ها ۱۵۰

□ نمونه شماره پنج: مطالعه نان‌های محلی ۱۵۲

□ نمونه شماره شش: هویت محله‌ای ۱۵۵

□ نمونه شماره هفت: صبحانه و الگوهای تغذیه‌ای دانش‌آموزان ۱۵۸

□ نمونه شماره هشت: مصرف کالای داخلی و اشتغال جوانان ۱۶۰

□ نمونه شماره نه: مناظره در مدرسه ۱۶۲

□ نمونه شماره ده: شناخت حرفه‌ها، مشاغل ۱۶۴

□ نمونه شماره یازده: طراحی و ساخت بازی و سرگرمی رایانه‌ای ۱۶۶

□ نمونه شماره دوازده: طراحی و ساخت اسباب بازی‌های مکانیکی و الکترونیکی ۱۶۸

□ نمونه شماره سیزده: بازطراحی و آماده‌سازی سرگرمی‌های مداد و کاغذی یا سایر بازی‌های محلی ۱۷۱

□ نمونه شماره چهارده: شناخت حقوق، قوانین و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی ۱۷۳

□ نمونه شماره پانزده: زندگی سالم ۱۷۵

□ نمونه شماره شانزده: کارگاه شعرخوانی ۱۷۷

□ نمونه شماره هفده: کارگاه کتاب‌خوانی و توسعه مهارت‌های مطالعه ۱۷۸

□ نمونه شماره هجده: تفسیر قرآن ۱۸۰

□ نمونه شماره نوزده: خدمت‌رسانی، فعالیت‌های نیکوکارانه و داوطلبانه ۱۸۲

□ نمونه شماره بیست: کارگاه هنر و صنایع دستی ۱۸۴

□ نمونه شماره بیست و یک: آشنایی با سینمای دفاع مقدس و تحلیل آن ۱۸۶

□ نمونه شماره بیست و دو: بهینه‌سازی مصرف آب و انرژی در مدرسه ۱۸۸

□ نمونه شماره بیست و سه: آشنایی با سازمان‌ها و نهادهای اجتماعی ۱۹۰

□ نمونه شماره بیست و چهار: مسئولیت‌های واقعی در مدرسه ۱۹۲

□ نمونه شماره بیست و پنج: فعالیت‌های ماجراجویانه ۱۹۳

□ نمونه شماره بیست و شش: رشد منش اخلاقی از طریق داستان ۱۹۵

□ نمونه شماره بیست و هفت: خلاقیت و کارآفرینی برای کودکان ۱۹۷

□ نمونه شماره بیست و هشت: پرورش مهارت‌های پرسشگری ۱۹۹

□ نمونه شماره بیست و نه: بازآفرینی مهارت‌های گفتگو ۲۰۰

□ پیوست ۱ ۲۰۵

□ پیوست ۲ ۲۱۶

منابع ۲۳۳

«برنامه ویژه مدرسه» (بوم) در یک نگاه

۱- یک عنوان درسی جدید

در جدول جدید درس دوره دوم متوسطه (مصوب جلسه ۹۶۲ مورخ ۱۳۹۴/۱۲/۱۰ شورای عالی آموزش و پرورش)، عنوان جدیدی به چشم می‌خورد «برنامه ویژه مدرسه». در مصوبه فوق، در توضیح مربوط به این عنوان درسی نوشته شده است: «زمینه‌سازی برای اجرای بند ۵۵ سند تحول بنیادین و بند ۲-۱۳ برنامه درسی ملی مشتمل بر عناوینی مانند پژوهش و ارائه خلاصه (سمینار)، یادگیری پروژه محور و آموزش مهارت تأمین معاش حلال (سالانه ۵۰ تا ۱۰۰ ساعت)». این عنوان در سطح مدارس ابتدایی و متوسطه و برای همه شاخه‌ها و رشته‌های تحصیلی، تمامی دانش‌آموزان و در تمامی پایه‌های این دوره‌ها در نظر گرفته شده است.

۲- مخاطبان

کتابی که در دست شماست به شما چگونگی برنامه‌ریزی و اجرای «برنامه ویژه مدرسه» (بوم) را آموزش می‌دهد. مدیران، معاونان و دبیران دوره ابتدایی و متوسطه اول و دوم مخاطبان اصلی این کتاب هستند.

۳- یک دریافت کلی

اگر می‌خواهید یک دریافت کلی و دقیق از «برنامه ویژه مدرسه» (بوم) به دست آورید کافیست فصل اول کتاب را مطالعه نمایید.

۴- نمونه‌ها

اگر می‌خواهید با نمونه‌هایی از «برنامه ویژه مدرسه» (بوم) آشنا شوید و یک حس واقعی از کارهایی که می‌تواند انجام شود به دست آورید مستقیم به سراغ فصل چهارم بروید.

۵- مراحل کار

نحوه طراحی و تولید «برنامه ویژه مدرسه» (بوم) در فصل سوم آموزش داده شده است. در این فصل مراحل کار به صورتی روشن، عملیاتی و ساده همراه با توضیحات و مثال‌های فراوان ارائه گردیده است.

۶- مبانی نظری

«برنامه ویژه مدرسه» (بوم) در حوزه تخصصی مطالعات برنامه‌درسی با عناوینی مانند برنامه‌ریزی درسی سطح مدرسه، برنامه غیرتجویزی، برنامه درسی غیرمتمرکز و برنامه درسی اختیاری مورد اشاره قرار می‌گیرد. مبانی نظری این برنامه، در فصل دوم آورده شده است و برای کسانی که علاقه‌مند به درک عمیق موضوع هستند جذابیت خواهد داشت.

سلام بر شما،

در سال‌های پایانی قرن چهاردهم هجری شمسی، به سر می‌بریم. اکنون حدود یک‌صدواندی سال از شکل‌گیری نظام آموزشی رسمی در شکل معاصر آن در کشورمان می‌گذرد. در این مدت مدارس و معلمان ما، به اقتضای تغییر و تحولات سیاسی-اجتماعی، سیاست‌های کلان آموزشی و رشد و توسعه دانش و فناوری‌ها، نقش‌ها و مسئولیت‌های متفاوتی در عرصه تعلیم و تربیت برعهده داشته‌اند. در برهه‌هایی از زمان مسئولیت تهیه و تدوین برنامه‌های درسی، اجرا و آموزش آنها به میزان زیادی برعهده مدارس و معلمان بوده و در مقاطعی نیز این مسئولیت عمدتاً منحصر بر اجرای برنامه‌های از پیش تعیین شده و آموزش کتاب‌های درسی شده است. زمان‌های دیگری هم گونه‌ها و ترکیب‌های مختلفی از این دو وضعیت را شاهد بوده‌ایم.

احتمالاً شما مدیر و همکار محترم، با مقدمه بالا این سؤال به ذهنتان خطور می‌کند که در حال حاضر و بر اساس آخرین تغییرات و مصوبات سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و سند برنامه درسی ملی، مدارس و معلمان ما قرار است چه نقش و مسئولیت جدیدی برعهده داشته باشند؟ و نقش ما مدیران به عنوان رهبر برنامه درسی مدرسه در این باره چیست؟ این کتاب، «راهنمای عمل برنامه‌ریزی درسی سطح مدرسه»، تلاشی است برای پاسخ به این پرسش‌ها. برای شناخت بهتر ایده اصلی این کتاب خوب است از آغاز و خاستگاه‌های شکل‌گیری آن شروع کنیم.

□ **خاستگاه‌های قانونی برنامه:** راهکارهای ۵-۵، ۶-۲، ۶-۱۱، ۱-۱۶ سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و مصوبه ۲-۱۳ برنامه درسی ملی در خصوص زمان آموزش، تکالیف قانونی متعددی پیش‌روی ما قرار داده است، از جمله **تنوع بخشی به محیط‌های یادگیری**، متناسب سازی برنامه‌های درسی با نیازها و شرایط اقلیمی و جغرافیایی استان‌ها، جلب مشارکت حداکثری خانواده‌ها، دستگاه‌های فرهنگی، هنری، خدماتی، مذهبی، تولیدی و... در طراحی و اجرای برنامه‌ها و **فعالیت‌های خارج از کلاس و مدرسه** و ارتقای توانمندی‌های معلمان برای مشارکت مؤثر آنان در برنامه‌ریزی درسی در سطح مدرسه،... این دسته مصوبات قانونی یکی از خاستگاه‌های اصلی «برنامه‌ریزی درسی سطح مدرسه» است. ما می‌توانستیم برای عملیاتی کردن هر یک از این بندها و تکالیف قانونی، برنامه و دستورالعملی جدید و جداگانه‌ای تنظیم کنیم که به مدارس ارسال شود. اما این راه را چندان مناسب نیافتیم، زیرا مدرسه را مواجه با تعدد برنامه‌های مختلف و بعضاً ناساز می‌کرد. برنامه‌هایی که هر یک به تنهایی خیلی خوب و مناسب به نظر می‌رسند، اما وقتی در کلیت مدرسه به آنها بنگریم، می‌بینیم، وحدت و انسجام چندانی میان آنها وجود ندارد و مدیر و مسئولان اجرایی مدرسه را زیر انبوهی از اشتغالات ناسازوار خسته و کم‌رمق می‌کند. از این رو، برای پوشش به تکالیف قانونی پیش روی خود، از منطبق دانش روز برنامه‌ریزی درسی، به عنوان خاستگاه دوم شکل‌گیری این برنامه، بهره گرفتیم تا به این صورت، طرح و برنامه تولید شده هم تناسب با قامت مصوبات و تکالیف قانونی داشته باشد و هم وحدت و یکپارچگی فعالیت‌های مدرسه را مد نظر قرار دهد، به این امید که ساز و نغمه برخاسته از مدرسه، آوای جمعی و هماهنگ و نه اصواتی پراکنده و ناموزون باشد.

□ **ایده کلی برنامه:** اندیشه «برنامه‌ریزی درسی سطح مدرسه» (بوم) در فصول مختلف این کتاب، به لحاظ نظری و مفهومی و هم مصداقی و با ذکر نمونه‌های متعدد به تفصیل باز شده است. در اینجا به طور خیلی مختصر به مهم‌ترین ابعاد آن اشاره می‌کنیم. این برنامه، براساس رویکرد فرهنگی تربیتی و با تأکید بر آموزش‌های مهارت محور و بسط گستره فعالیت‌های پرورشی در سطح مدارس به اجرا در می‌آید و طراحی و اجرای بخشی از زمان آموزش را طبق ضوابط و چارچوبی معین، به مدرسه واگذار می‌کند به این معنا که مدرسه می‌تواند با توجه به **خواست و نیازسنجی داخلی خود و با سنجش امکانات بالفعل و بالقوه اجتماع** پیرامونی‌اش برنامه‌های خاص و ویژه خود تدارک ببیند. در این برنامه‌ها امکان ویژه‌سازی آموزش بر اساس نیازها و علائق دانش‌آموزان، خانواده‌ها و اجتماع محلی مدرسه فراهم می‌شود. در واقع این برنامه تلاش دارد فرصتی فراهم آورد تا شما مدیر گرامی و همکارانتان در مدرسه فضایی منعطف برای ظهور و بروز ابتکار عمل‌ها و شایستگی‌های حرفه‌ای خود در زمینه رهبری برنامه درسی و برنامه‌ریزی درسی در اختیار داشته باشید و مدرسه شما محیطی جذاب و یادگیرنده برای دانش‌آموز، به دلیل پرداختن به نیازها و علاقتشان شود که رنگ و بوی امکانات و شرایط محلی و بومی را به خود و کلیه کارکنان مدرسه گرفته است.

این کتاب برای همراهی با شما در این مسیر طراحی شده است، تا مباحثی که لازم است بیشتر درباره آن بدانید و دانش خود را درباره آن وسعت دهید یک جا و منسجم در اختیار داشته باشید. این کتاب دانش عملی شما را که حاصل سال‌ها تجربه آموزشی و مدیریتی ارزشمندتان است به میدان فرا می‌خواند. در جای جای این کتاب، شما دعوت به تأمل و بازاندیشی بر تجاربتان شده‌اید. تأمل بر تجربه حرفه‌ای خود، منبع و مولد دانش جدید است و عمل به این دانش و تجربه کردن آنها بر تکمیل، اصلاح یا غنای آن خواهد افزود. شما دو نماد **تأمل و بازاندیشی** و **تجربه و عمل** را بارها در این کتاب می‌بینید. مطالب ذیل این دو نماد، در قالب پرسش و سؤال طرح شده‌اند، اما در واقع بحث جدی و مهمی از کتاب را تشکیل می‌دهند، زیرا این بخش توسط شما تولید می‌شود و پیونددهنده مباحث مفهومی عام با موقعیت خاص و ویژه شما و مدرسه‌تان است. از این رو به این بخش از کتاب از سر تانی و دقت توجه بفرمایید. نماد **روایت یک تجربه**، که به‌طور ویژه در فصل سوم بسیار آن را خواهید دید، برای پرداختن به روایت‌هایی است که به منظور فهم بهتر مطالب و ایجاد حس آشنا، صمیمی و واقعی از حال و هوای مدارس در اقصی نقاط مختلف کشورمان، آمده است. این بخش از کتاب به دنبال آن است که علاوه بر جذابیت مطالب، حال و هوایی کاملاً ایرانی به کتاب بدهد تا شما همکار محترم، مطالب کتاب را به واقع قابل عمل و الهام گرفتن بدانید و بیابید.

منطق و چشم انداز برنامه: کتاب دارای چهار فصل است. فصل اول، به ضرورت و چشم‌انداز برنامه‌ریزی درسی سطح مدرسه اختصاص دارد تا وقتی ضرورت و دلیل برنامه‌ای برای ما ملموس و آشکار نباشد، به‌طور واقعی و جدی دل در گرو آن و تعهد به آن نخواهیم داشت و با آن برنامه رابطه‌ای صرفاً اداری و از سر رفع تکلیف برقرار خواهیم کرد. اما وقتی منطق و چرایی برنامه‌ای را بفهمیم و آن را عمیقاً مهم و اثرگذار در امر یادگیری‌های دانش‌آموزان بیابیم و به آن باور پیدا کنیم، دیگر آن برنامه تبدیل به دستورکار شخصی و حرفه‌ای ما می‌شود و نه یک تکلیف و باری اضافه بر بارهای دیگر. فصل اول تلاش دارد شما را به‌طور جدی درگیر منطق و چرایی این برنامه، چشم‌انداز و دورنمای آن کند. این فصل بسیار کوتاه است، اما توصیه می‌کنیم حتماً مطالعه کتاب را با خواندن این فصل آغاز کنید. تصورات و ذهنیت‌های ما اساس و بنیادی است که اقدامات و فعالیت‌های ما را شکل می‌دهد. اگر از همین آغاز راه، تصورات و برداشت‌های شما با مأموریت‌های اصلی برنامه و چشم‌انداز آن همسو و مشترک باشد، مسیر را به‌درستی درخواهید یافت و می‌توانید برنامه‌های ویژه مدرسه خود را به خوبی در مسیر این برنامه، رهبری کنید، تا ضمن انجام تنوعی از ابتکار عمل‌ها و فعالیت‌های نو و خلاقانه مطمئن باشید جهت‌گیری فعالیت‌هایتان درست و منطبق با روح برنامه است.

مباحث نظری: فصل دوم کتاب، به مباحث نظری و مفهومی مرتبط با برنامه‌ریزی درسی سطح مدرسه می‌پردازد و تلاش دارد چارچوب فکری لازم را در اختیار شما قرار دهد. در این کتاب به کرات با برخی مفاهیم مانند برنامه درسی، عناصر برنامه، دیدگاه‌های برنامه درسی، سطوح تصمیم‌گیری درباره برنامه درسی و ... مواجه می‌شوید. از همین ابتدا خوب است مفاهیم و واژگان مورد استفاده خودمان را یکی کنیم و به مباحث نظری موضوعات مطرح در برنامه‌ریزی درسی مسلط شویم تا دچار تعبیرها و برداشت‌های چندگانه و مختلف که در انجام کار مشترک و گروهی مسئله‌ساز و مانع است، نشویم. این فصل با مطالعه دانش روز برنامه‌ریزی درسی جهان، و با استفاده از منابع جدید جهانی موجود در این زمینه نگاشته شده است. اگر از آن دسته افرادی هستید که مایل‌اند اول درگیر فعالیت‌های عملی شوند و به اقتضای آن به سراغ بحث‌های مفهومی مرتبط و پرسش‌هایشان بروند می‌توانید این فصل را بعد از خواندن سایر فصول مطالعه کنید.

فرایند طراحی و تدوین: فصل سوم، که مفصل‌ترین فصل این کتاب است، به فرایند طراحی و تدوین برنامه درسی سطح مدرسه اختصاص دارد. این فصل شما را با نقش خود به عنوان رهبر آموزشی در فرایند برنامه‌ریزی درسی آشنا می‌کند و بر اساس تجربیات کاملاً بومی و زنده و ملموس در فضاهای برنامه‌ریزی درسی کشورمان تهیه شده است. به این منظور مثال‌های واقعی متعددی، در قالب تجربیات، ارائه شده تا شما فرصت تحلیل و تأمل بر آنها را به عنوان مدخلی برای فهم فرایند طراحی و تدوین برنامه‌ها در اختیار داشته باشید. در این فصل، رویکردهای مختلفی برای طراحی نقشه‌های برنامه درسی ذکر می‌شود تا شما بر حسب نیاز یا ضرورت از یکی یا تلفیقی از آنها استفاده کنید. آنچه شما را به مطالعه دقیق آن توصیه می‌کنیم چگونگی اجرایی نمودن برنامه درسی سطح مدرسه در قالب فرصت‌های یادگیری است. انواع فرصت‌های یادگیری تدارک دیده شده می‌تواند منجر به تعمیق

یادگیری بر اساس برنامه درسی تجویزی (رسمی)، تداوم آموخته‌ها و انتقال آن به موقعیت‌های جدید (تلفیقی از برنامه تجویزی/ غیرتجویزی) یا فرصت‌های یادگیری آزاد (برنامه غیرتجویزی) شود. این فصل رهنمودهای عملی فراوانی برای شما در طراحی و تدوین برنامه دارد و برآمده از تجربیات یک عمر عمل و اجرای برنامه‌ریزی درسی در سطوح مختلف نظام آموزشی است. می‌توانید مطالعه این فصل و فصل دوم کتاب را به صورت جمعی در شورای مدرسه دنبال کنید تا ضمن بحث و گفتگوی گروهی فهم بهتری از مطالب آن کسب کنید.

□ **نمونه‌ها و مثال‌ها:** در فصل چهارم، نمونه‌های پیشنهادی مختلف و متعددی از برنامه‌های ویژه مدرسه آورده شده است تا بتوانید در صورت تمایل از میان آنها انتخاب و گزینش کنید، تغییر و تجدید نظر در آنها به وجود آورید، یا با الهام از آنها و بنا به نیاز و امکانات خاص مدرسه خود، برنامه‌ای کاملاً جدید و نو برای مدرسه خود طراحی و تدارک ببینید. این نمونه‌ها علاوه بر آنکه به لحاظ موضوعی متنوع هستند، در قالب‌های اجرایی مختلفی مانند پروژه، سمینار، کار عملی، آموزش، برنامه‌های استاد شاگردی، بازدید میدانی، مناظره، خدمت رسانی، ... ارائه شده‌اند تا گستره بسیار وسیع فعالیت‌هایی که در این برنامه می‌توانید برای تحقق خلاقیت‌ها و ابتکار عمل خود و همکارانتان در پیش بگیرید به شما نشان دهد. اگر روحیه عمل‌گرایانه‌ای دارید، بعد از خواندن فصل اول سراغ این فصل بیایید و این نمونه‌ها را مطالعه کنید.

□ **پرسش و پاسخ‌های متداول درباره برنامه:** در اینجا لازم است به این مطلب اشاره کنیم که اسکلت اصلی و چارچوب اولیه فکری این کتاب بر اساس ۲۶ سؤال و پاسخی که سؤالات رایج مدارس در خصوص برنامه‌ریزی درسی سطح مدرسه بود، تهیه شده است. این چارچوب فکری در قالب شیوه‌نامه برنامه ویژه مدرسه (بوم) برای مدارس ارسال شده است و شما زودتر از این کتاب با آن آشنا شده‌اید.

□ **بیم‌ها و امیدها:** شما و همکارانتان، در سال‌های اولیه عمل به این برنامه، با چالش‌ها و دشواری‌هایی مواجه خواهید بود، پرسش‌ها و مسئله‌هایی خواهید داشت و کمک‌ها و حمایت‌های خاصی می‌طلبید، همه اینها را در جلسات هم‌اندیشی مدیران و مدارس پی‌جویی کنید، ما را نیز از آنها مطلع کنید تا با تلاش جمعی و مطالبه همگانی، سال به سال در جهت نهادینه شدن این برنامه به پیش رویم. برای ارتباط با ما آدرس ایمیل slcd@talif.sch.ir در اختیار شماست. از خداوند قادر متعال برای شما مدیر گرامی آرزوی سربلندی و توفیق روزافزون داریم. در پناه حق باشید!

مؤلفان کتاب